



LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 425 STRAIPSNIO 2 DALIES (2002 M. KOVO 14 D. REDAKCIJA) ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2008 m. sausio 24 d.

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Armano Abramavičiaus, Tomos Birmontienės, Egidijaus Kūrio, Kęstučio Lapinsko, Zenono Namavičiaus, Vytauto Sinkevičiaus, Stasio Stačioko, Romualdo Kęstučio Urbaičio, sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Seimo atstovui Seimo nariui Vidmantui Žiemeliui,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsniu, viešame Teismo posėdyje 2008 m. sausio 23 d. išnagrinėjo bylą Nr. 45/06 pagal pareiškėjo – Klaipėdos miesto apylinkės teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 425 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 31 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

Pareiškėjas – Klaipėdos miesto apylinkės teismas nagrinėjo baudžiamąją bylą. Teismas nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir BPK) 425 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 31 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

II

Pareiškėjo – Klaipėdos miesto apylinkės teismo prašymas grindžiamas šiais argumentais.

1. Pagal bendrąsias teismo bylos nagrinėjimo taisykles, atlikus ikiteisminį tyrimą, prokuroras privalo surašyti kaltinamąjį aktą, kuriuo iš esmės yra apibrėžiamos bylos nagrinėjimo teisme ribos. Kaltinamojo akto nuorašas įteikiamas ir kaltinamajam. Tuo tarpu teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas pradedamas prokuroro pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, kuris perduodamas teismui, o kaltinamajam nepateikiamas. BPK 422 ir 423 straipsniuose numatytais atvejais teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas nutraukiamas ir byla perduodama nagrinėti teisme bendrojo proceso (t. y. proceso pirmosios instancijos teisme) tvarka. Tokiais atvejais bylos nagrinėjimo teisme metu vietoj kaltinamojo akto skaitymo kaltinimo esmę prokuroras išdėsto remdamasis pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu (BPK 425 straipsnio 2 dalis).

Tačiau, pareiškėjo – Klaipėdos miesto apylinkės teismo nuomone, prokuroro pareiškimas dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu pagal savo turinį nelaikytinas procesiniu dokumentu, tapačiu kaltinamajam aktui, nes prokuroro pareiškime nurodoma tik trumpai aprašyta veika, kuria kaltinamas asmuo (419 straipsnio 2 punktas), o kaltinamajame akte nurodomas visas nusikalstamos veikos aprašymas (219 straipsnio 3 punktas).

2. Iš Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalies, konstitucinio teisinės valstybės principo kylanti asmens teisė į tinkamą teismo procesą, kuris yra būtina sąlyga bylai teisingai išspręsti, reiškia, kad baudžiamajame procese teisme turi būti paisoma proceso aiškumo, proceso dalyvių lygiateisiškumo, jų dalyvavimo įrodinėjimo procese, rungimosi ir kitų principų, idant būtų išsamiai, objektyviai, nešališkai ištirtos nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės ir būtų priimtas teisingas sprendimas baudžiamojoje byloje.

Tačiau BPK 425 straipsnio 2 dalyje numatyta išimtis, leidžianti prokurorui nagrinėjant bylą teisme, užuot surašius kaltinamąjį aktą ir jį pateikus, kaltinimo esmę išdėstyti žodžiu, remiantis pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, nepagrįstai susiaurina kaltinamojo teisę būti išsamiai informuotam, žinoti, kuo jis yra kaltinamas, ir gauti šį kaltinimą pagrindžiantį dokumentą.

3. Pagal Konstituciją įstatymui, teismui ir kitoms valstybinėms institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs (29 straipsnio 1 dalis). Kaltinamajam, kuriam kaltinimas pareiškiamas surašant kaltinamąjį aktą (pagal bendrąsias baudžiamojo proceso taisykles), ir kaltinamajam, atsisakiusiam teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso ir pareikalavusiam surengti bylos nagrinėjimą teismo posėdyje, turi būti vienodai taikomi BPK 218–220 straipsnių reikalavimai dėl kaltinamojo akto surašymo ir pateikimo, nes vien ta aplinkybė, kad kaltinamasis pasinaudojo įstatyme nustatyta

teise užbaigti procesą priimant teismo baudžiamąjį įsakymą ir vėliau šios teisės atsisakė, negali būti vertinama kaip objektyviai pateisinanti šių dviejų teisinių situacijų skirtumą.

4. Konstitucinis teisinės valstybės principas, be kita ko, suponuoja tai, kad turi būti užtikrintos žmogaus teisės ir laisvės, kad visos valstybės valdžią įgyvendinančios bei kitos valstybės institucijos turi veikti remdamosi teise ir pakludamos teisei, kad Konstitucija turi aukščiausią teisinę galią ir kad kiti teisės aktai turi atitikti Konstituciją. Tačiau dėl BPK 425 straipsnio 2 dalyje nustatyto teisinio reguliavimo kaltinamojo, kuriam kaltinamasis aktas nėra pateikiamas ir bylą nagrinėjant teisme kaltinimo esmė išdėstoma žodžiu, remiantis prokuroro pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, teisės yra suvaržytos, palyginti su kaltinamuoju, kuriam kaltinamasis aktas yra pateikiamas.

III

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Seimo atstovų Seimo narių A. Staponkienės ir V. Žiemelio rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad ginčijama BPK 425 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 31 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui. Suinteresuoto asmens – Seimo atstovų pozicija grindžiama šiais argumentais.

1. Vertinant ginčijamos BPK 425 straipsnio 2 dalies atitiktį konstituciniam teisinės valstybės principui svarbu ne tai, kuo skiriasi baudžiamasis procesas, kai kaltinamasis aktas surašomas, nuo proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, o tai, ar tas antrasis procesas yra teisingai taikomas kaltinamiesiems ir ar tokių kaltinamųjų teisinė padėtis yra vienoda.

2. Prokuroro pareiškimas teismui dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu pagal savo teisinę prigimtį ir paskirtį yra kaltinamajam aktui prilygstantis procesinis dokumentas. Įtariamajam nesutikus su proceso užbaigimu teismo baudžiamuoju įsakymu, prokuroras negali kreiptis į teismą dėl baudžiamąjo įsakymo priėmimo, tačiau įtariamasis su tokiu proceso užbaigimo būdu dažniausiai sutinka, nes užsitikrina, kad jam nebus paskirta jokia kita bausmė, išskyrus baudą, ir išvengia nepageidaujamo viešumo. Be to, praktika rodo, kad teismo baudžiamaisiais įsakymais paskiriamos mažesnės baudos nei tokiais pat atvejais skiriamos apkaltinamaisiais nuosprendžiais, priimamais išnagrinėjus bylą įprasta tvarka.

3. Konstitucinis lygiateisiškumo principas reiškia, kad kaltinamiesiems, kuriems kaltinimas pareiškiamas kaltinamuoju aktu, ir kaltinamiesiems, iš pradžių laisva valia sutikusiems su supaprastintu baudžiamuoju procesu, bet vėliau, pasinaudojus teise reikalauti surengti bylos nagrinėjimą teisme, atsisakiusiems šio proceso taikymo, įstatymas turi būti taikomas vienodai, tačiau nesulyginant šių skirtingų teisinių situacijų. Suinteresuoto asmens – Seimo atstovai, remdamiesi oficialios konstitucinės doktrinos nuostatomis (išdėstytais Konstitucinio Teismo

2006 m. sausio 16 d. nutarime), teigia kad konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas nepaneigia galimybės įstatyme nustatyti nevienodą (diferencijuotą) teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu, kad bendrojo baudžiamojo proceso modelio konstitucinis įtvirtinimas savaime nepanaikina galimybės baudžiamojo proceso santykius reguliuoti ir taip, kad tam tikrais atvejais ikiteisminis tyrimas nebūtų atliekamas ir (arba) valstybinis kaltinimas teisme nebūtų palaikomas, taip pat kad Konstitucija neužkerta kelio įstatymu įtvirtinti ir tokias baudžiamojo proceso rūšis, kurios daugiau ar mažiau skiriasi nuo bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinio modelio.

4. Pasak suinteresuoto asmens – Seimo atstovų, visiškai paneigti, kad baudžiamojo įsakymo priėmimo procese gali būti apsunkinamas kaltinamojo teisės į gynybą įgyvendinimas, negalima, tačiau jokie „esminiai teisinės valstybės principai“ taikant šį procesą nėra pažeidžiami.

IV

Konstitucinio Teismo posėdyje suinteresuoto asmens – Seimo atstovas Seimo narys V. Žiemelis iš esmės pakartojo rašytiniuose paaiškinimuose išdėstytus argumentus, taip pat pateikė papildomus paaiškinimus.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

1. Pareiškėjas – Klaipėdos miesto apylinkės teismas prašo ištirti BPK 425 straipsnio 2 dalies atitiktį Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 31 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Seimas 2002 m. kovo 14 d. priėmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymą, kurio 1 straipsniu patvirtino Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą. Naujasis BPK įsigaliojo 2003 m. gegužės 1 d., nuo tada neteko galios anksčiau galiojęs BPK.

3. BPK (2002 m. kovo 14 d. redakcija) buvo ne kartą keičiamas ir (arba) papildomas, tačiau jo 425 straipsnio 2 dalis, kurios atitiktį Konstitucijai šioje konstitucinės justicijos byloje ginčija pareiškėjas – Klaipėdos miesto apylinkės teismas, keičiama arba papildoma nebuvo.

4. BPK 425 straipsnio 2 dalyje (2002 m. kovo 14 d. redakcija) nustatyta: „Kaltinamojo reikalavimu ar teisėjo iniciatyva surengtas nagrinėjimas teisme vyksta pagal šio Kodekso V dalyje nustatytas taisykles, išskyrus tai, kad nagrinėjimo teisme metu vietoj kaltinamojo akto skaitymo kaltinimo esmę prokuroras išdėsto remdamasis pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu.“

5. BPK V dalyje „Bylų procesas pirmosios instancijos teisme“, į kurią daroma nuoroda BPK 425 straipsnio 2 dalyje (2002 m. kovo 14 d. redakcija), yra reglamentuojamas bylų procesas pirmosios instancijos teisme. Šią dalį sudaro BPK 221–310 straipsniai.

Pažymėtina, kad pareiškėjas – Klaipėdos miesto apylinkės teismas neginčija nuostatos, kad kaltinamojo reikalavimu ar teisėjo iniciatyva surengtas nagrinėjimas teisme vyksta pagal BPK V dalyje nustatytas taisykles; priešingai, jo nuomone, toks procesas turėtų vykti laikantis visų šiame skyriuje nustatytų reikalavimų, nedarant jokių išlygų.

Taigi nors pareiškėjas – Klaipėdos miesto apylinkės teismas prašo ištirti visos BPK 425 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Konstitucijai, iš jo prašymo argumentų matyti, kad ginčijama tik šios dalies išlyga „išskyrus tai, kad nagrinėjimo teisme metu vietoj kaltinamojo akto skaitymo kaltinimo esmę prokuroras išdėsto remdamasis pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu“.

6. BPK 425 straipsnis „Bylos nagrinėjimas teisme kaltinamojo reikalavimu ar teisėjo iniciatyva“, kurio 2 dalies atitikties Konstitucijai šioje konstitucinės justicijos byloje ginčija pareiškėjas – Klaipėdos miesto apylinkės teismas, yra išdėstyta šio kodekso XXXI skyriaus „Bylų supaprastintas procesas“ pirmajame skirsnyje „Teismo baudžiamojų įsakymų priėmimo procesas“ (418–425 straipsniai); kai kurie šio skirsnio straipsniai yra išdėstyti ne 2002 m. kovo 14 d., bet 2003 m. balandžio 10 d. arba 2004 m. liepos 8 d. redakcijomis.

Atsižvelgiant į tai, kad šioje konstitucinės justicijos byloje yra ginčijama BPK 425 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) išlyga „išskyrus tai, kad nagrinėjimo teisme metu vietoj kaltinamojo akto skaitymo kaltinimo esmę prokuroras išdėsto remdamasis pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu“, konstatuotina, kad pareiškėjas – Klaipėdos miesto apylinkės teismas ginčija ne teismo baudžiamojų įsakymų priėmimo procesą reglamentuojančių BPK straipsnių (jų dalių) atitikties Konstitucijai, bet tai, ar Konstitucijai neprieštarauja vieno iš teismo baudžiamojų įsakymų priėmimo proceso elementų, būtent prokuroro pareiškimo dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, palikimas – vietoj kaltinamojo akto – bendrojo baudžiamojų proceso, į kurį grįžtama iš teismo baudžiamojų įsakymų priėmimo proceso, modelyje.

7. Todėl šioje konstitucinės justicijos byloje baudžiamojų įsakymų priėmimo proceso institutas *per se* yra tyrimo dalykas tik tiek, kiek minėto vieno iš teismo baudžiamojų įsakymų priėmimo proceso elementų – prokuroro pareiškimo dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu turinį būtina atskleisti, kad būtų galima spręsti, ar šio elemento palikimas – vietoj kaltinamojo akto – bendrojo baudžiamojų proceso, į kurį grįžtama iš teismo baudžiamojų įsakymų priėmimo proceso, modelyje neprieštarauja Konstitucijai.

8. BPK XXXI skyriaus pirmojo skirsnio nuostatomis į Lietuvos Respublikos teisės sistemą buvo grąžintas teismo baudžiamojų įsakymų priėmimo proceso institutas, kurio šalies baudžiamojų

proceso teisėje ilgai nebuvo; paminėtina, kad tarpukario Lietuvos baudžiamojo proceso įstatyme buvo įtvirtintas teismo įsakymų proceso institutas.

9. Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas – supaprastintas baudžiamasis procesas. Šis specifinis baudžiamojo proceso modelis yra būdingas daugelio Europos valstybių teisei, tačiau įvairiose nacionalinėse teisės sistemose turi ypatumų. Šį institutą išplisti Europoje paskatino Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1987 m. rugsėjo 17 d. rekomendacija Nr. R(87)18 „Dėl baudžiamosios justicijos supaprastinimo“, nustatanti šio proceso standartus ir kartu patvirtinanti jo reikšmę ieškant galimybių supaprastinti baudžiamąjį procesą.

10. Pagal BPK 29 straipsnio 2 dalį (2002 m. kovo 14 d. redakcija) teismo baudžiamasis įsakymas yra nuosprendžio atmaina.

11. Taikant BPK XXXI skyriuje įtvirtintą teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso modelį baudžiamosios bylos dėl nusikalstamų veikų, už kurias pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą (toliau – BK) gali būti skiriama tik bauda arba ši bausmė yra numatyta kaip alternatyvinė, yra nagrinėjamos laikantis bendrųjų baudžiamojo proceso normų, bet su išimtimis, kurios leidžia paspartinti baudžiamąjį procesą ir baudžiamąją bylą išnagrinėti per įmanomai trumpiausią laiką.

Pagal BPK nuo bendrojo baudžiamojo proceso modelio gali būti nukrypta ir baudžiamasis procesas gali būti užbaigtas teismo baudžiamuoju įsakymu tik tuo atveju, jei yra visos šios sąlygos: 1) už nusikalstamą veiką atitinkamame BK specialiosios dalies straipsnyje yra nustatyta bauda – gali būti skiriama tik bauda arba ši bausmė yra numatyta kaip alternatyvinė (418 straipsnio 1 dalis (2002 m. kovo 14 d., 2004 m. liepos 8 d. redakcijos)); 2) kaltininkas atlygina ar pašalina padarytą žalą, jeigu žala buvo padaryta, arba įsipareigoja tokią žalą atlyginti ar pašalinti (418 straipsnio 1 dalis (2004 m. liepos 8 d. redakcija)); 3) prokuroras pareiškia iniciatyvą užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu, o kaltinamasis šiai iniciatyvai neprieštarauja (418 straipsnio 3 dalis (2002 m. kovo 14 d. redakcija)); 4) nukentėjusysis nepaduoda skundo dėl prokuroro sprendimo užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu, o jeigu paduoda, ikiteisminio tyrimo teisėjas to skundo nepatenkina (418 straipsnio 4 dalis (2002 m. kovo 14 d. redakcija)); 5) bylos aplinkybės yra aiškios, antraip (jei jos nebūtų pakankamai aiškios ir kilusias abejones būtų galima pašalinti tik nagrinėjimo teisme metu) teisėjas turi nutartimi perduoti bylą nagrinėti teisme, t. y. pereiti prie bendrojo baudžiamojo proceso modelio (423 straipsnio 1 dalis (2002 m. kovo 14 d. redakcija)); 6) kaltinamasis sutinka su baudos paskyrimu teismo baudžiamuoju įsakymu ir nereikalauja bylos nagrinėjimo teisme bendra tvarka (422 straipsnio 1 dalis (2002 m. kovo 14 d., 2004 m. liepos 8 d. redakcijos)).

12. Pagal pareiškėjo – Klaipėdos miesto apylinkės teismo prašymą sprendžiant, ar BPK 425 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) išlyga „išskyrus tai, kad nagrinėjimo teisme metu

vietoj kaltinamojo akto skaitymo kaltinimo esmę prokuroras išdėsto remdamasis pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu“ neprieštaruoja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 31 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, pažymėtina, kad BPK 419 straipsnyje (2002 m. kovo 14 d. redakcija) yra nustatytas prokuroro pareiškimo dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu turinys; prokuroro pareiškime dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu turi būti: 1) nurodyti kaltinamojo vardas, pavardė, gimimo data, asmens kodas, šeiminė padėtis, profesija, darbovietė ir prokuroro nuožiūra – kiti asmens duomenys; 2) trumpai aprašyta veika, dėl kurios padarymo kaltinamasis turi būti nubaustas baudžiamuoju įsakymu; 3) nurodytas baudžiamasis įstatymas, numatantis atsakomybę už padarytą nusikalstamą veiką; 4) išvardyti pagrindiniai duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas; 5) nurodytas siūlomos kaltinamajam skirti baudos dydis ir išdėstyta kaltinamojo nuomonė dėl to.

13. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog baudžiamąjį proceso santykius įstatymu turi būti reguliuojami taip, kad būtų sudarytos teisinės prielaidos greitai atskleisti ir išsamiai ištirti nusikalstamas veikas, taip pat kad baudžiamąjį proceso teisinis reglamentavimas neturi sudaryti prielaidų vilkinti nusikalstamų veikų tyrimo ir baudžiamųjų bylų nagrinėjimo bei prielaidų baudžiamąjį proceso dalyviams piktnaudžiauti procesinėmis ar kitomis teisėmis. Priešingu atveju pasunkėtų valstybės konstitucinės priedermės teisėtomis priemonėmis užtikrinti kiekvieno asmens ir visos visuomenės saugumą, konstitucinėmis vertybėmis grindžiamą teisinę tvarką įgyvendinimas (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas).

14. Vertinant teismo baudžiamąjį įsakymo priėmimo procesą kaip specifinį, nuo bendrojo baudžiamąjį proceso modelio nukrypstantį procesą, Konstitucijos normų ir principų kontekste pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog įstatymu reglamentuojamas baudžiamąjį proceso santykius įstatymų leidėjas turi gana plačią diskreciją ir gali įstatymu nustatyti skirtingas baudžiamąjį proceso rūšis, kartu ir baudžiamąjį proceso ypatumus tiriant tam tikras nusikalstamas veikas ir (arba) nagrinėjant atskirų kategorijų baudžiamąsias bylas, *inter alia* skirtingas tam tikrų nusikalstamų veikų ikiteisminio tyrimo taisykles, baudžiamąjį proceso dalyvių teisinio statuso ypatumus ir kt.; įgyvendindamas minėtą diskreciją įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos, *inter alia* jos nuostatų, įtvirtinančių asmenų lygiateisiškumą, teisę kreiptis į teismą, teisę į teisingą ir nešališką teismą, teisėjo ir teismų nepriklausomumą vykdant teisingumą, teisėjo pareigą sustabdyti bylos nagrinėjimą tada, kai kreipiamasi į Konstitucinį Teismą, taip pat prokurorų konstitucinį statusą (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas). Baudžiamąjį proceso teisinis reguliavimas turi būti pagrįstas konstituciniais teisėtumo, lygybės įstatymui ir teismui, nekaltumo prezumpcijos, viešo ir teisingo bylos nagrinėjimo, teismo ir teisėjo nešališkumo ir nepriklausomumo, teismo ir kitų valstybės institucijų (pareigūnų), dalyvaujančių baudžiamajame procese, funkcijų atskyrimo, teisės į gynybą garantavimo ir kitais principais (Konstitucinio Teismo

1999 m. vasario 5 d., 2000 m. gegužės 8 d., 2000 m. rugsėjo 19 d. nutarimai). Reguluojant baudžiamojo proceso santykius turi būti paisoma ir to, kad Konstitucijoje yra įtvirtinti ikiteisminio tyrimo, baudžiamųjų bylų nagrinėjimo teisme ir valstybinio kaltinimo palaikymo baudžiamosiose bylose institutai, suponuojantys tokį bendrąjį baudžiamojo proceso konstitucinį modelį: ikiteisminis tyrimas ir baudžiamosios bylos nagrinėjimas teisme yra skirtingi baudžiamojo proceso etapai; atliekant ikiteisminį tyrimą yra renkama ir vertinama informacija, reikalinga tam, kad būtų galima nuspręsti, ar turi būti tęsiamas ikiteisminis tyrimas ir ar jį pabaigus baudžiamoji byla turi būti perduodama teismui, taip pat tam, kad būtų galima baudžiamąją bylą nagrinėti teisme ir ją teisingai išspręsti; valstybinis kaltinimas yra palaikomas nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme. Kita vertus, bendrojo baudžiamojo proceso modelio konstitucinis įtvirtinimas savaime nepanaikina galimybės baudžiamojo proceso santykius reguliuoti ir taip, kad tam tikrais atvejais (atsižvelgiant į nusikalstamų veikų pobūdį, pavojingumą (sunkumą), mastą, kitus požymius, kitas turinčias reikšmės aplinkybes) ikiteisminis tyrimas nebūtų atliekamas ir (arba) valstybinis kaltinimas teisme nebūtų palaikomas; Konstitucija neužkerta kelio įstatymu įtvirtinti ir tokias baudžiamojo proceso rūšis, kurios daugiau ar mažiau skiriasi nuo bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinio modelio, tačiau tokios baudžiamojo proceso rūšys traktuotinos kaip bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinio modelio išimtys, o jų nustatymas turi būti konstituciškai pagrįstas (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas).

15. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad įstatymų leidėjas, nustatydamas baudžiamojo proceso rūšis kaip bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinio modelio išimtis, gali, paisydamas Konstitucijos, baudžiamojo proceso santykius reguliuoti ir taip, kad baudžiamojo proceso paskirtis būtų įgyvendinama teisėjui vienasmeniškai priimant sprendimą pagal prokuroro atitinkamame procesiniame dokumente, kuriuo užbaigiamas ikiteisminis tyrimas, suformuluotą valstybinį kaltinimą bei išsamiai ir nešališkai surinktą ikiteisminio tyrimo medžiagą, jeigu bylos aplinkybės yra aiškios (nekeliančios abejonių) ir nusikalstamą veiką padaręs asmuo sutinka su tokio proceso taikymu.

Tačiau pabrėžtina, kad ir tokiu atveju turi būti nustatytos pakankamos ir veiksmingos procesinės garantijos, užtikrinančios *inter alia* asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, teisę į gynybą, teisę, kad jo bylą viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir nešališkas teismas, teisėjo ir teismų nepriklausomumą vykdant teisingumą.

Idant būtų išvengta bet kokių abejonių, kad šie dalykai nėra užtikrinami, įstatyme turi būti nustatomi atvejai, kada iš specifinio baudžiamojo proceso yra grįžtama į bendrąjį baudžiamąjį procesą.

16. Ypač pabrėžtina, kad, kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, konstitucinė asmens teisė kreiptis į teismą, teismų instancinė sistema suponuoja tai, kad įstatymu turi būti nustatytas toks

teisinis reguliavimas, kad bendrosios kompetencijos ar pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigto specializuoto pirmosios instancijos teismo baigiamąjį aktą būtų galima apskusti bent vienos aukštesnės instancijos teismui (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d., 2006 m. kovo 28 d., 2006 m. rugsėjo 21 d., 2006 m. lapkričio 27 d., 2007 m. spalio 24 d. nutarimai). Teisingumas vykdomas visada paliekant galimybę ištaisyti galimą klaidą arba pakeisti nuosprendį paaššėjus naujoms aplinkybėms (Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad įstatyme turi būti ne tik įtvirtinta pati proceso šalies teisė apskusti pirmosios instancijos teismo baigiamąjį aktą bent vienos aukštesnės instancijos teismui, bet ir nustatyta tokia apskundimo tvarka, kuri leistų aukštesnės instancijos teismui ištaisyti galimas pirmosios instancijos teismo klaidas; priešingu atveju būtų nukrypta nuo konstitucinio teisinės valstybės principo, pažeista asmens konstitucinė teisė į tinkamą teismo procesą (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d., 2007 m. spalio 24 d. nutarimai); minėtas žemesnės instancijos teismų klaidų ištaisyimas ir su tuo susijęs kelio neteisingumui užkirtimas yra atitinkamos bylos šalių ir visuomenės apskritai pasitikėjimo ne tik atitinkamą bylą nagrinėjančiu bendrosios kompetencijos teismu, bet ir visa bendrosios kompetencijos teismų sistema *conditio sine qua non* (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas).

Šiame kontekste pažymėtina, kad pirmosios instancijos teismo baigiamojo akto apskundimo instituto paskirtis yra ne tik teisinė atsakomybėn patraukto asmens (nuteistojo) teisių, bet ir kitų asmenų, *inter alia* nukentėjusiojo, teisių ir teisėtų interesų, taip pat viešojo intereso, valstybės teisinės tvarkos gynimas ir apsauga.

17. Pagal BPK iš teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso į bendrąjį baudžiamąjį procesą gali būti grįžta arba kaltinamojo reikalavimu po to, kai buvo priimtas teismo baudžiamasis įsakymas, arba paties teismo iniciatyva. Antai BPK 422 straipsnyje (2004 m. liepos 8 d. redakcija) *inter alia* nustatyta, kad teisėjo surašytas teismo baudžiamasis įsakymas įteikiamas kaltinamajam (jeigu kaltinamasis laikinai išvykęs, teismo baudžiamasis įsakymas jam perduoti įteikiamas pasirašytinai kam nors iš kartu su juo gyvenančių pilnamečių asmenų arba kaltinamojo darbovietės administracijai), o šis, nesutikdamas su baudos paskyrimu teismo baudžiamuoju įsakymu, per keturiolika dienų nuo šio dokumento įteikimo dienos turi teisę paduoti teismui, surašiusiam tą teismo baudžiamąjį įsakymą, prašymą reikalaujamas surengti bylos nagrinėjimą teisme (1 dalis), taip pat kad jei kaltinamasis paduoda prašymą reikalaujamas surengti bylos nagrinėjimą teisme, teismo baudžiamasis įsakymas neįgyja teisinės galios (2 dalis). BPK 423 straipsnyje (2002 m. kovo 14 d. redakcija) *inter alia* nustatyta, kad, kaip minėta, tuo atveju, kai bylos aplinkybės nėra pakankamai aiškios ir kilusias abejones galima pašalinti tik nagrinėjimo teisme metu, teisėjas priima nutartį perduoti bylą nagrinėti teisme (1 dalis). Be to, pagal BPK 425 straipsnio 4 dalį (2004 m. liepos 8 d. redakcija), jeigu netinkamas baudžiamojo įstatymo pritaikymas ir esminiai

BPK pažeidimai galėjo turėti įtakos ir kitiems kaltinamiesiems, nepadavusiems prašymų su reikalavimu surengti bylos nagrinėjimą teisme, teismas patikrina, ar pagrįstas ir teisėtas yra baudžiamasis įsakymas ir dėl šių kaltinamųjų; vadovaujantis šia nuostata, nepadavusių prašymų surengti bylos nagrinėjimą teisme kaltinamųjų teisinė padėtis negali būti pasunkinama.

18. Sprendžiant, ar ginčijama nuostata neprieštarauja Konstitucijai, esminę reikšmę turi tai, kad prokuroro pareiškimas dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu yra įmanomas tik tada, kai tokiai prokuroro iniciatyvai neprieštarauja kaltinamasis, taip pat ir nukentėjusysis (o jeigu nukentėjusysis prieštarauja, ikiteisminio tyrimo teisėjas jo skundo nepatenkina), o veika, dėl kurios padarymo kaltinamasis turi būti nubaustas baudžiamuoju įsakymu, ir siūlomos kaltinamajam skirti baudos dydis kaltinamajam yra žinomi (nes reikalaujama jo nuomonės dėl baudos dydžio). Taigi prokuroro pareiškime dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu yra tie elementai, iš kurių kaltinamasis gali žinoti, kuo jis yra kaltinamas, ir suvokti kaltinimo esmę.

Esminę reikšmę turi ir ta aplinkybė, kad, kaip minėta, pagal BPK 422 straipsnio 1 dalį (2002 m. kovo 14 d., 2004 m. liepos 8 d. redakcijos) kaltinamasis, nesutikdamas su baudos paskyrimu teismo baudžiamuoju įsakymu, turi teisę per nustatytą terminą paduoti teismui, surašiusiam tą teismo baudžiamąjį įsakymą, prašymą reikalaujamas surengti bylos nagrinėjimą teisme pagal bendrojo baudžiamojo proceso taisykles. Ši kaltinamojo teisė inicijuoti bylos nagrinėjimą teisme aiškintina plečiamai – kaip teisė bylos nagrinėjimą teisme inicijuoti visais atvejais, kai jis nesutinka su proceso užbaigimu teismo baudžiamuoju įsakymu.

19. Be to, iš teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso grįžus į bendrąjį baudžiamąjį procesą kaltinamasis gauna ir prokuroro pareiškimo dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu nuorašą, iš kurio jis žino, kuo yra kaltinamas ir kuo yra grindžiamas kaltinimas. O tais atvejais, kai iš teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso į bendrąjį baudžiamąjį procesą grįžtama tuo pagrindu, kad kaltinamasis nesutinka su proceso užbaigimu teismo baudžiamuoju įsakymu, tai, kuo jis yra kaltinamas, taip pat kitos bylos aplinkybės yra matomos ir iš paties teismo baudžiamojo įsakymo, kurį kaltinamasis, su juo nesutikdamas, yra apskundęs pagal BPK 422 straipsnio 1 dalį (2002 m. kovo 14 d., 2004 m. liepos 8 d. redakcijos).

20. Taigi nėra teisinio pagrindo teigti, esą ginčijamu teisiniu reguliavimu yra nukrypstama nuo Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalies nuostatos, kad asmuo, kaltinamas padaręs nusikaltimą, turi teisę, kad jo bylą viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir nešališkas teismas.

21. Konstatuotina ir tai, kad nėra teisinio pagrindo teigti, esą ginčijamu teisiniu reguliavimu kaltinamasis, atsisakęs teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso ir pareikalavęs surengti bylos nagrinėjimą teismo posėdyje, yra kaip nors diskriminuojamas, – Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje *expressis verbis* nurodytais ar kitais pagrindais, – palyginti su kitais kaltinamaisiais; jo ir kaltinamųjų, kuriems kaltinimas buvo pareikštas surašant kaltinamąjį aktą (pagal bendrąsias

baudžiamojo proceso taisyklės), teisinio statuso skirtumą lemia tai, kad jis, žinodamas, dėl kokios veikos padarymo turi būti nubaustas baudžiamuoju įsakymu ir koks yra siūlomos jam skirti baudos dydis, pats buvo sutikęs, kad būtų pradėtas teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas, kuriuo gali būti baigtas baudžiamasis procesas; be to, iš teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso grįžus į bendrąjį baudžiamąjį procesą, kaltinamajam lieka pareikšti tie patys kaltinimai, kurie buvo pareikšti prokuroro pareiškime dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu.

22. Kartu konstatuotina, kad nėra teisinio pagrindo teigti, esą ginčijamu teisiniu reguliavimu buvo nukrypta nuo konstitucinio teisinės valstybės principo reikalavimų.

23. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad BPK 425 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) išlyga „išskyrus tai, kad nagrinėjimo teisme metu vietoj kaltinamojo akto skaitymo kaltinimo esmę prokuroras išdėsto remdamasis pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu“ neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 31 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

24. Minėta, kad šioje konstitucinės justicijos byloje baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso institutas *per se* yra tyrimo dalykas tik tiek, kiek minėto vieno iš teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso elementų – prokuroro pareiškimo dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu turinį yra būtina atskleisti, kad būtų galima spręsti, ar šio elemento palikimas – vietoj kaltinamojo akto – bendrojo baudžiamojo proceso, į kurį grįžtama iš teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso, modelyje neprieštarauja Konstitucijai.

Todėl pabrėžtina, kad nė viena šio Konstitucinio Teismo nutarimo nuostata negali būti interpretuojama kaip *a priori* pateisinanti arba atitikties Konstitucijai aspektu aprobuojanti kurias nors kitas nuostatas, sudarančias BPK įtvirtintą baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso institutą (*inter alia* nuostatas, reglamentuojančias prokuroro iniciatyvos užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu įgyvendinimą, teismo baudžiamojo įsakymo turinį ir jo priėmimo tvarką, teismo baudžiamojo įsakymo apskundimo pagrindus ir tvarką, kitų asmenų teises šiame specifiniame baudžiamajame procese).

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 54, 55, 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 425 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija; Žin., 2002, Nr. 37-1341) išlyga „išskyrus tai, kad nagrinėjimo teisme metu vietoj kaltinamojo akto skaitymo kaltinimo esmę prokuroras išdėsto remdamasis

pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu“ neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Armanas Abramavičius

Toma Birmontienė

Egidijus Kūris

Kęstutis Lapinskas

Zenonas Namavičius

Vytautas Sinkevičius

Stasys Stačiokas

Romualdas Kęstutis Urbaitis